

L'aspecte més interessant del llibre resideix doncs, en l'estudi de dos conceptes determinants: la construcció d'un temps cíclic i la creació d'uns espais de la memòria. El temps cíclic vindria determinat per la circularitat dels temes dels noticiaris, per l'observació de com aquests no plantegen una lectura de la història com a progrés, ni tan sols serveixen per mostrar les mutacions del franquisme, ja que l'aposta essencial resideix en la repetició d'uns temes tradicionals –inauguracions, festes de Nadal, processons de Setmana Santa, competicions esportives– i en l'abandonament de la reproducció de qualsevol conflicte –no només intern–, sinó d'ordre extern. A diferència de les notícies televisives, on els conflictes no deixen de sobreposar-se, a No-Do la història té una forma ritual, cíclica, no avança perquè està eternitzada en un règim que ha sotmès el país en una mena de llimb, darrere del qual no es filtra cap realitat possible. Els espais de la memòria són alguns espais emblemàtics del franquisme –el Alcázar de Toledo, el Valle de los Caídos– que varen ser erigits com a construccions simbòliques de la ahistoricitat del règim i com a dipòsit d'una història llegendària de lluita contra el desordre de la democràcia i les seves manifestacions. El No-Do juga a donar rellevància a aquests espais, els emfatitza i acaba concedint-los la seva veritable projecció pública, com a projecció ritual del propi règim.

Els nombrosos suggeriments i línies d'actuació que apunta i desenvolupa "No-Do. El tiempo y la memoria" de Rafael R. Tranche i Vicente Sánchez Biosca amaguen també un interessant debat disciplinari que afecta tant la posició dels historiadors generalistes davant els fenòmens culturals que exigeixen una lectura mítica allunyada de les dades empíriques, la funció dels historiadors de la cultura de masses davant dels fenòmens pretelevisius que escapen dels mitjans ortodoxos –ràdio, premsa, etc.– i el paper dels historiadors del cinema davant d'un material que no pertany al territori de la ficció, ni a cap àmbit volgutament artístic. El treball de Tranche i Sánchez Biosca ens demostra com No-Do forma part de la història del franquisme, de la història dels mitjans de comunicació espanyols i de la història del cinema, però que per conèixer-lo a fons no cal refugiar-se en la metodologia de cadascuna d'aquestes àrees de coneixement, sinó que cal establir punts de contacte buscant una aproximació interdisciplinària que rebutgi els límits de les històries autofundades i les capelletes metodològiques.

La violència en la mirada. L'anàlisi de la violència a la televisió

Aran, S.; Barata, F.; Busquet, J.; Medina, P.
Barcelona: Trípod, 2001 (Papers d'estudi, 6)

per Albert Sáez, Professor de Periodisme de la Universitat Ramon Llull, Barcelona

Repensar la violència

La violència a la televisió ha estat a casa nostra un tema més habitual en el debat públic que no pas en l'estudi acadèmic. Els fets relacionats amb l'assassinat de les nenes d'Alcàsser van provocar un autèntic esglai social que es va traduir en una pluja d'informes pseudocientífics, articles efectistes i jornades de debat populista. Fins i tot el Senat espanyol va organitzar una ponència que va contribuir a esperonar els retrets entre professionals i polítics a propòsit dels continguts violents a la programació televisiva i la seva presumpta influència en el comportament de les noves generacions. Val a dir que, com recorda el professor Miquel Rodrigo al pròleg d'aquest llibre, el debat s'ha polaritzat a nivell popular fent-se ressò de les dues grans tradicions de pensament que han organitzat la recerca en aquest punt fronteres enllà: els que culpen els mitjans de comunicació de la violència que hi ha a la societat i els que culpen la societat de la violència que hi ha als mitjans de comunicació. Però en la majoria de casos, a l'Estat espanyol i a Catalunya, s'han traslladat al debat popular els resultats de la recerca sobre violència televisiva feta en altres contextos culturals i històrics sense cap mínim esforç per adaptar-los a la nostra realitat.

El temps acadèmic no és ni pot ser el mateix que el temps polític i mediàtic governat per l'imperi efímer de l'actualitat. La violència en la mirada és una resposta a la preocupació social sobre la violència televisiva feta des del rigor científic. És també en la seva gènesi una bona mostra dels efectes beneficiosos de la creació del Consell de l'Audiovisual de Catalunya que, més enllà de dirimir les picabaralles dels polítics, ha impulsat un treball acadèmic sobre un assumpte que inquieta una part molt important de la societat amb referència a l'activitat dels mitjans de comunicació audiovisuals. El CAC va donar suport a la creació d'aquest equip de recerca sobre violència i televisió a la Universitat Ramon Llull que ara presenta una part del seu treball en forma de llibre, que té una virtut en una de

les seves limitacions: no es proposa tancar el debat sinó impulsar noves vies per continuar-lo i, sobretot, per aprofundir-lo.

De fet, el llibre no satisfà plenament l'encàrrec del CAC que consistia a establir un mètode d'observació del grau de violència present en els programes televisius. Era una demanda lògica d'acord amb la manera com s'havia establert socialment un problema que el CAC havia de respondre com a organisme de supervisió del sistema audiovisual. Però l'equip coordinat pel professor Jordi Busquet proposa en el llibre que tot mètode d'anàlisi de la violència a la televisió té un anclatge en un concepte específic de violència i, sobretot, en una concepció predeterminada dels efectes dels mitjans de comunicació en les societats avançades. Per això el llibre és una llarga i documentada introducció al mètode d'observació de la violència televisiva que finalment proposa tot i expressar-ne moltes prevencions.

Aquesta llarga introducció no és especialment original pels temes que aborda: definició de violència, els processos d'influència dels mitjans, el periodisme de successos i la violència com a element de ficció audiovisual. Podríem estar davant d'un simple reader de les aportacions més destacades que s'han fet en la segona meitat del segle xx sobre aquests temes. I ens hi trobem però fet des d'una perspectiva inèdita fins ara com és la interdisciplinària. Molt sovint la posició dels autors respecte els dos pols de la polèmica sobre aquest tema depèn de la seva adscripció científica. Dit ras i curt, els psicòlegs tendeixen a donar molta importància als mitjans de comunicació i els comunicòlegs a relativitzar-la. L'equip format per Aran, Barata, Busquet i Medina ha integrat els sabers de les diverses disciplines en un sol debat, cosa que els ha obligat a un important esforç, diria que superat amb èxit, de consens conceptual i metodològic. Els dos primers capítols del llibre i, sobretot, el propi mètode proposat, ratllen aquell ideal que semblava inassolible de la transdisciplinarietat, tal com va assenyalar el mestre Moragas. No és fàcil d'aconseguir-ho i òbviament comporta algunes imperfeccions, però el mètode que proposen els autors integra en una única proposta les preguntes que sobre violència i televisió es farien totes les disciplines implicades en dir-hi alguna cosa significativa. Un altre problema, que el llibre no resol, és el tipus de vincles que cal establir entre les diverses disciplines no a l'hora de plantejar el problema sinó en el moment

de solucionar-lo o de donar resposta concreta i científica a les inquietuds socials que desvetlla. Amb tot, La violència en la mirada trenca dues dinàmiques habituals en aquest tipus d'estudis com són el diàleg de sords entre perspectives científiques diferents i la incapacitat de transformar la interdisciplinarietat teòrica en una transdisciplinarietat operativa. Caldrà veure en el futur quin resultat està donant al mateix grup i al CAC l'aplicació del mètode proposat i, sobretot, de quina manera els resultats obtinguts obliguen a replantejar en part la teoria publicada fins ara.

De fet, la proposta d'aquest equip de recerca incideix plenament en un debat de més profunditat que afecta el conjunt de la investigació sobre la comunicació mediàtica. Ens referim a la manera com vincular l'estudi dels textos mediàtics amb l'anàlisi dels seus contextos de producció, consum i anàlisi. L'estudi de la violència a la televisió ha estat fins ara summament descontextualitzat. Comptar cops de puny és relativament fàcil. Afirmar que els productors els inventen per forjar un determinat model de societat encara ho és més. I pensar que els nens són més vulnerables als cops de bastó dels dibuixos animats que als dels contes pràcticament no ha estat ni discutit. Però llegint el treball que ens ocupa ens adonem de la precarietat intel·lectual d'aquests plantejaments perquè de fet la preocupació generalitzada per l'excés de representació social de la violència és un fenomen propi de societats menys violentes. Passa com en el cas dels maltractaments, l'augment de les denúncies és un índex de progrés en la consciència social contra les pallisses a les dones. Per tant, diríem que els mitjans de comunicació són massa violents per a unes societats que estan deixant de ser-ho. Tot un cop de bastó contra les teories pessimistes al respecte. Però el llibre ens aporta igualment la necessitat de buscar nous elements contextuais que poden incidir en el text mediàtic sobre la violència.

En aquest punt és especialment interessant el treball que es fa sobre els gèneres televisius com a origen del meta-discurs compartit per productors i consumidors en el moment de codificar i descodificar un determinat programa televisiu. Dit col·loquialment, vint-i-cinc bastonades no provoquen el mateix efecte en l'espectador d'un documental històric que en el d'un telenotícies o que als dibuixos animats. Emissors i receptors defineixen el significat a partir de les imatges que comparteixen però també a par-

tir de les convencions de gènere que, entre d'altres coses, les contextualitzen.

Estem, doncs, davant d'una primera aproximació que intenta reconduir des de l'àmbit acadèmic un debat social molt intens però massa sovint carregat de tòpics presumptament científics que han estat superats de fa temps més enllà de les nostres fronteres. Uns tòpics que sovint presentaven com a contradictòries posicions científiques

que simplement responien a marcs disciplinars diversos que els autors d'aquest llibre han fet l'esforç d'interrogar a partir d'un mètode d'observació únic però compartit. Com tota obra científica rigurosa obre més interrogants dels que tanca, però la premsa és mala companya científica sobretot quan es tracta d'analitzar processos socials complexos com el de la violència televisiva.